

O. JAN WOJNOWSKI ZNO

Archiwa, Biblioteki
i Muzea Kościelne. Tom 8

WYDAWNICTWO ARCHIWALNE UNESCO. II

Archivum. Revue Internationale des Archives publiée avec le concours financier de l'Unesco et sous les auspices du Conseil International des Archives. Vol. 6 : 1956. Paris 1958 Presses Universitaires de France 8° ss. VII, 282, tabl. 12*.

Treść:

I. Akta III Międzynarodowego Kongresu Archiwalnego (Florencja 25—29 września 1956 r.)

1. Otwarcie Kongresu — przemówienia: Giorgio La Pira, burmistrza Florencji, dra Fernando Tambroni, ministra spraw wewnętrznych Italii, dra D.P.M. Graswinckel, przewodniczącego Międzynarodowej Rady Archiwalnej, hr. Riccardo Filangieri, przewodniczącego Kongresu s. 7.

2. Pierwsza sesja robocza Kongresu — Nowe urządzenia w archiwach:

- I. Andersson: *Nowe urządzenia w archiwach* ** s. 11,
- Ch. Braibant: *Nowe urządzenia we Francji* s. 19,
- M. Bordonau: *Organizacja nowych budowli w Hiszpanii* s. 19,
- A. Lodolini: *Archiwum centralne w Rzymie* s. 19,
- E. Lodolini: *Siedziby państwowych archiwów Ameryki Łac.* s. 19,
- S. Carbone: *Nowe budowle archiwów Italii* s. 21,
- G. A. Biełow: *Budowle archiwów ZSRR* s. 21,
- H. Altman: *Aspekt ekonomiczny i polityczny budowy archiwów* s. 21,
- F. Udina-Martorell: *Adaptacja budynków starych i problemy techniczne* s. 22,
- L. M. Baath: *Magazyn podziemny w Sztokholmie* s. 22,
- J. de Font-Réaulx: *Zalety starych budowli* s. 22,
- A. Saporiti: *Magazyn florencki* s. 22,
- L. Sánchez-Belda: *Dzieje budowli w Hiszpanii i nowy budynek Państwowego Archiwum Historycznego w Madrycie* s. 23,
- G. Ember: *Państwowe archiwa na Węgrzech* s. 23,
- S. Bassi: *Biblioteczne i archiwalne budowle łączne* s. 23,

* Por. obszernie omówienie pięciu pierwszych tomów tegoż czasopisma w naszym półroczniku — t. 7: 1963 s. 279—305 (Uw. Red.).

** Tytuły referatów i sprawozdań oddano tu kursywą, a wypowiedzi w dyskusjach itp. — antykwa (Uw. Red.).

- W. Winckler: Zasada decentralizacji w Niemczech Federalnych s. 23,
 K. Sveinsson: System rozszerzania przejść ciasnych opatentowany w r. 1924 s. 24,
 Ch. Braibant: Magazyny archiwaliów najnowszych we Francji s. 24.

3. Druga sesja robocza Kongresu — Brakowanie archiwaliów

- J. H. Collingridge: *Brakowanie archiwaliów w celu stałego przechowania* s. 25,
 P. Sardella: Brakowanie w interesie historyków s. 35,
 D. L. Evans: Organizowanie ankiety, zasady brakowania s. 35,
 V. Giordano: Problemy techniczne brakowania w Italii s. 36,
 L. Kaiser: Selekcja materiału podstawowego statystyki s. 36,
 Ch. Braibant: Organizacja brakowania we Francji s. 36,
 A. Matilla-Tascón: Etapy brakowania i doświadczenia hiszpańskich archiwów finansowych s. 37,
 A. Szedő: Organizacja brakowania na Węgrzech s. 37,
 H. Kretzschmar: Brakowania w NRD i odnośne prawodawstwo s. 37,
 N. Fee: Specjalny ośrodek brakowania akt administracyjnych w Kanadzie s. 38,
 S. D. Pilkiewicz: Organizacja brakowania w ZSRR s. 38,
 T. Mencel: Organizacja brakowania w Polsce s. 39,
 A. Lombardo: Historyczny charakter archiwów s. 39,
 G. Ramaciotti: Projekt organizacji centralnych archiwów administracyjnych w Italii s. 40,
 M. Bordonau: Projekt organizacji brakowania w Hiszpanii s. 40,
 I. Darlington: Problemy lokalnych archiwów angielskich w zakresie brakowania s. 40,
 J. Marjanović: Regulamin aktualny i projekty w Jugosławii s. 40,
 J. de La Peña: Konieczność utworzenia jednostki międzynarodowej i komisji narodowych dla stałego studium problemów brakowania s. 41,
 P. Desneux: Mikrofilmowanie dokumentów przed zniszczeniem s. 41,
 F. Loddó-Canepa: Organizacja zabezpieczenia dokumentów przechowywanych poza archiwami państwowymi s. 41,
 U. Speranza: Względność określenia „dokumenty niepotrzebne” s. 41,
 I. Paraschiv: Dzieje i organizacja aktualna brakowania w Rumunii s. 41.

4. Trzecia sesja robocza Kongresu — Archiwa prywatne:

- R. Filangiéri: *Archiwa prywatne* s. 43,
 R. Ellis: Działalność British Records Association na rzecz archiwów prywatnych s. 52,
 C. Groeneveld: Archiwa przedsiębiorstw ekonomicznych w Holandii s. 52,
 I. Borsa: Archiwa rodzinne i kościelne na Węgrzech s. 52,
 H. Gringmuth-Dallmer: Archiwa królewskich w Sax-Anhalt. (NRD) s. 52,
 W. M. Chwostow: Archiwa prywatne w ZSRR s. 53,
 A. Stebelski: Archiwa prywatne w Polsce s. 54,
 F. Nicolini: Archiwum historyczne Banku Neapolu s. 54,
 E. Martinez-Ferrando: Archiwa prywatne w Hiszpanii s. 54,
 P. Desneux: Konieczność przyznania Państwu władzy kontrolowania archiwów prywatnych s. 55,
 E. Sabbe: Polemika z P. Desneux s. 55,
 D. Foretić: Archiwa prywatne w Jugosławii s. 55,
 D. Vaman Potdar: Wydawnictwa archiwów prywatnych w Indii s. 56,
 R. H. Bautier: Archiwa prywatne we Francji i polityka stosowana przez tamtejszą Dyрекcję Archiwów s. 56,

- A. Bein: Archiwa prywatne w Izraelu s. 58,
 E. Lodolini: Różne określenia archiwów publicznych s. 59,
 W. Nissen: Problem osobistych zespołów archiwalnych („Nachlässe”) oraz ich traktowanie w Niemczech s. 59,
 A. Bellucci: Archiwa kościołów uznanych za zabytki narodowe Italii s. 60,
 N. Blakiston: Archiwum Eton College s. 60,
 H. Lötze: Archiwa ekonomiczne i archiwa przedsiębiorstw w NRD s. 61,
 A. Arago: Forma prawna zespołu archiwalnego w archiwach hiszpańskich s. 61,
 F. G. Emission: Zespół akt prywatnych i zadania archiwisty s. 62,
 Ch. E. Welch: Diecezjalne archiwa angielskie s. 62,
 G. Ramacciotti: Granice nadzoru archiwów prywatnych s. 62,
 U. Speranza: Granice nadzoru archiwów prywatnych s. 63,
 A. Saladino: Prawodawstwo włoskie dotyczące archiwów prywatnych s. 63.
 5. Zakończenie Kongresu — podsumowanie s. 65,

Imprezy zewnętrzne Kongresu s. 65.

Dokumenty dołączone do akt Kongresu:

- Działalność Unesco na rzecz archiwów s. 67,*
 R. Ellis: *Działalność British Records Association na rzecz archiwów prywatnych w Wielkiej Brytanii s. 71,*
 L. Kaiser: *Selekcja wyjściowych materiałów statystycznych s. 75.*

II. Budowle archiwów

- S. Hedar: *O budowie archiwów s. 83,*
 T. R. Schellenberg: *Nowoczesne budownictwo archiwów s. 88,*
 G. Winter: *Refleksje o nowym budownictwie archiwów s. 93,*
 I. Collis: *Uwagi o nowoczesnym budownictwie archiwów w Anglii, Walii i północnej Irlandii s. 100,*
 M. Duchein: *Budowle archiwów departamentalnych we Francji s. 108.*

III. Bibliografia

Międzynarodowa bibliografia analityczna archiwistyki i archiwów. Część 1 — Ogólna. Oprac. R. H. Bautier, A. Vallée i Ch. Keckeméti s. 177—282.

Z powyższego wykazu treści widać, jak ważne poruszono zagadnienia. Niestety, brak miejsca nie pozwala na szersze omówienie tej treści. Nowe budynki, czy choćby tylko lepsze pomieszczenia, przydałyby się wielu naszym archiwom kościelnym. Snujący jakieś plany na ten temat znajdują w omawianym tomie nie tylko zdjęcia, szczegółowe rysunki oraz ich omówienie, ale także nazwiska i adresy architektów. Brakowanie akt jest i pozostanie czynnością trudną, nie tylko ze względu na coraz większą ich ilość, lecz także na zmieniające się kryteria zachowania i niszczenia, gdyż to, co wydaje się ważne dla obecnych badaczy, może nie zainteresować przyszłych. W każdym razie, jak stwierdził na Kongresie T. Mencil z Lublina (s. 39), archiwiści powinni być w stałym kontakcie z administracją, aby uchronić ważne akta od ewentualnego zniszczenia. Pojęcie „archiwum prywatne” jest różne w poszczególnych krajach. Np. w ZSRR uznaje się za prywatne zbiory osobiste i rodzinne, oraz archiwa kościelne po oddzieleniu spraw Kościoła od Państwa; atoli archiwa kościelne sprzed tego czasu są uważane za własność państwową (s. 44). Tu trzeba sprostować wiadomość podaną przez R. Filangieri, że tak samo jest w Polsce (s. 45). Prof. A. Stebelski uczynił to na Kongresie pośrednio, zaznaczając jedynie, że archiwiści państwowi spieszą z pomocą w reorganizacji archi-

wów kościelnych oraz w dokształcaniu ich personelu, gdy są o to proszeni (s. 54). W Anglii delegowany archiwista kościelny objeżdża parafie, bada stan akt, oraz pomaga w ich konserwacji.

W bibliografii ogólnej umieszczono prace z lat 1954—1956, lecz z krajów obozu socjalistycznego z l. 1946—1956. Dział słowiański i węgierski przygotował Kecskeméti.

*

Archivum (podtytuł jak wyżej). Vol. 7:1957. Paris 1958 Presses Universitaires de France 8° ss. VII, 288, tabl. 23.

Treść:

I. Budowle archiwalne

- I. Woronin: *Konstrukcja budowli archiwalnych w ZSRR* s. 3,
 H. Gringmuth-Dallmer: *Budowle archiwów w NRD* s. 10,
 Y. Nurmio: *Nowa konstrukcja budowli archiwalnych w Finlandii* s. 18,
 E. G. Campbell: *Budowle i wyposażenie Federal Record Centers w Stanach Zjednoczonych* A. P. s. 21,
 D. B. Wårdle: *Public Record Office — Magazyn* s. 26,
 P. Durye: *Urządzenia i konstrukcja budowli Archives nationales de France* s. 29,
 J. Papritz: *Gmach Archiwum Miejskiego w Marburgu* s. 35,
 A. Schmidt: *Nowy gmach Archiwum Miejskiego w Koblencji* s. 41,
 L. Kolarz, W. Parczewski: *Nowy centralny gmach Archiwów Państwowych w Warszawie* s. 45,
 E. Ila: *Filmoteka Państwowego Archiwum Węgier* s. 56,
 E. S. Santovénia: *Archiwum Państwowe Kuby* s. 59.

II. Bibliografia

Międzynarodowa bibliografia analityczna archiwistyki i archiwów. Część 2. Publikacje dotyczące zasobów archiwalnych oraz problemów archiwistyki poszczególnych krajów. Oprac. R. H. Bautier, A. Vallée, Ch. Kecskeméti s. 61—288.

Trudno się oprzeć chęci podania choćby kilku cyfr dotyczących budowli archiwów w ZSRR i PRL. W ZSRR przed rewolucją Październikową było kilkadziesiąt budynków archiwalnych, a obecnie jest ich 4500. Dawny gmach Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości zbudowany w r. 1886 posiada 20000 m³ kubatury dla magazynów, 36000 mb regałów i 10700 m³ dla personelu. Każde pomieszczenie ma 12 m wysokości. Inne dawne budynki archiwów są mniejsze. W r. 1936 zaczęto wznosić szereg budowli dla Centralnego Archiwum ZSRR w Moskwie. Jeden z nich ma 90000 m³ kubatury i 96300 mb półek. Obecnie zaprojektowano trzy różne typy budowli, które wznosi się w rozmaitych miejscowościach ZSRR, zależnie od lokalnych potrzeb:

- 1) budynek o 12670 m³ kubatury magazynów i 12600 mb regałów, mogący pomieścić 1200000 teczek akt po 200 kart;
- 2) budynek o 2450 m³ kubatury i 2568 mb regałów, mogący pomieścić 240000 teczek jw.;
- 3) budynek o 243 m³ kubatury i 210 mb regałów, mogący pomieścić 18000 teczek jw.

Przy projektowaniu tych budowli wzięto pod uwagę dane klimatyczne odnoszących miejscowości, do —40° C włącznie. Uwzględnia się również wszystkie najnowocześniejsze urządzenia (s. 3—9).

Projekt gmachu centralnego Archiwów Państwowych w Warszawie obejmuje 41000 m³ kubatury i 31000 mb regałów, z czego metraż użytkowy wynosi 66,3% całości, metraż dla przejść 13%, metraż konstrukcji 20,7%. Na każdym z 7 pięter magazynu, o wymiarach 24×72 m, znajdują się 3 wielkie sale o powierzchni 792 m², trzy małe sale o pow. 260 m² i cztery dla użytku archiwistów o pow. 78 m². Część administracyjna jest zbudowana na planie centralnym, o trzech piętrach. W magazynie projektuje się utrzymanie temperatury stałej 16—18° C a wilgotność powietrza 50—60%. Magazyn jest bez okien, aby uniknąć złego wpływu światła na archiwalia. Wprowadza się też wszystkie najnowsze urządzenia (s. 45—55, łącznie z rysunkami).

Z bibliografii uwzględnimy przynajmniej rzeczy polskie, słowiańskie i watykańskie:

Pozycje polskie (nry 2998—3065 i 68 wśród innych) zawierają przeważnie tytuły z *Archeionu* 1954—56 r., nie ma więc potrzeby ich tu podawać. Z pozycji religijnych uwzględniono — Roman Kaczmarek: *Archiwum zboru w Zelowie. Archeion* 26: 1956 s. 172—179 i ks. Wincenty Urban: *Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu. Archeion* 25: 1956 s. 309—320.

Pozycje watykańskie zawierają nry 3605—3673 oraz 23 wśród innych, wg indeksu: misje, zakony. W części ogólnej podano dzieła o papieżach, z których prawie każdy miał jakieś kontakty z Polską. Więc w nowszych badaniach kościelnych należałoby już te dzieła uwzględniać. Z „bohemiców” należy tu zanotować — Carolus Stloukal: *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia. 4: Acta Gregorii XI. Pars 1: 1370—1372. Praha 1949 8° ss. 320. Pozycje 3620—3626 obejmują bulle papieskie XIII—XIV w. Następne nry dotyczą Datarii i Kamery Apostolskiej, Sekretariatu Stanu, Roty, Rozkrzewiania Wiary, dokumentów papieskich poza archiwami watykańskimi, prawa kanonicznego, zakonów i misji zagranicznych. Biblioteki naszych seminariów duchownych powinny się zainteresować tymi pozycjami.*

Wśród pozycji jugosłowiańskich oraz innych krajów słowiańskich znajdują się tytuły dotyczące obrządków wschodnich i zachaczające o obrządek św. Cyryla i Metodego, aktualny u nas w związku z wykopaliskami w Wiślicy.

*

Archivum (podtytuł jak wyżej). Vol. 8: 1958. Paris 1959 Presses Universitaires de France 8° ss. VIII, 197.

Treść:

I. Akta parafialne i stanu cywilnego

- H. Jäger-Sunstenau: *Akta parafialne i stanu cywilnego w Austrii* s. 3,
 F. Endrényi: *Akta parafialne i stanu cywilnego na Węgrzech* s. 15,
 I. Comănescu, Gh. Ungureanu: *Księgi parafialne i stanu cywilnego w Rumuńskiej Republice Ludowej* s. 23,
 S. Rosiak: *Księgi parafialne i stanu cywilnego na terenach Polski* s. 31,
 H. Jörgensen: *Akta parafialne i stanu cywilnego w Danii* s. 37,
 F. Michalsen: *Akta kościelne w Norwegii* s. 43,
 A. Oja: *Akta stanu cywilnego w Finlandii* s. 55,
 G. Vaucher: *Akta parafialne i stanu cywilnego w Konfederacji Szwajcarskiej* s. 61,
 P. Walne: *Księgi parafialne oraz rejestracja urodzin, ślubów i zgonów w Anglii i Walii* s. 79,

- X.: *Księgi parafialne i stanu cywilnego w Portugalii* s. 89.
 E. Lodolini: *Księgi parafialne i cywilne w Ameryce Łacińskiej* s. 95,
 I. Karaman: *Zabezpieczenie dawnych rejestrów parafialnych na terytorium Federacji Ludowej Republiki Jugostawii* s. 115.

II. Różne

- D. P. Oosterbaan: *Magazyn Archiwum Miejskiego w Delft* s. 117,
 W. J. Barrow: *Czyszczenie dokumentów* s. 119,
 C. Groeneveld: *Praca i administracja dotycząca nabytków archiwalnych prywatnych przedsiębiorstw, koncernów, stowarzyszeń, fundacji itp.* s. 125.

III. Bibliografia

Międzynarodowa bibliografia analityczna archiwistyki i archiwów. Część 1 — *Ogólna.* Oprac. R. H. Bautier, Ch. Kecskeméti s. 133—197.

Z punktu widzenia kościelnego i statystycznego tom ten jest bardzo interesujący. Wiadomo, że jednym z osiągnięć soboru trydenckiego (1545—1563) było usankcjonowanie parafialnych ksiąg chrztów, ślubów i zgonów. W Austrii księgi 78 parafii sięgają XVI w. Od r. 1770 biura parafialne przechodziły w urzędy stanu cywilnego, zwłaszcza za ces. Józefa II, a w r. 1870 ustanowiono oddzielne urzędy cywilne dla osób bezwyznaniowych. Te daty są punktami orientującymi przy poszukiwaniach akt metrykalnych (s. 3—14). Na Węgrzech sprawa poszukiwań jest bardziej skomplikowana z powodu rozmaitych kolei dziejowych różnych ziem, lecz i tam księgi parafialne sięgają XVI w. Od r. 1827 sporządza się duplikaty akt i tam, gdzie podczas ostatniej wojny akta poginęły, można je nawzajem uzupełniać. Nie ma jeszcze inwentarza ogólnego, lecz Archiwum Centralne już go przygotowuje (s. 15—21). W Rumunii księgi metrykalne pochodzą dopiero z połowy XVIII w. Od r. 1865 wprowadzono państwowe urzędy stanu cywilnego. Księgi kościelne Siedmiogrodu zaczynają się w XVII w., a cywilne dopiero od r. 1895. Wszystkie akta metrykalne sprzed r. 1883 znajdują się w archiwach państwowych (s. 23—29).

Dr S. Rosiak z Woj. Archiwum Państwowego w Łodzi zaczął swój zarys (s. 31—36) bardzo efektownie od słów: „966 — Mesko dux Poloniae baptizatur... 1025 — Boleslaus Magnus obiit” (s. 32). Dla pełności „aktu stanu cywilnego” można było jeszcze dodać: „965 — Dubrouka ad Meskonem venit” (MPH II 792), co niechybnie oznacza datę ślubu. Dalsze informacyjno-historyczne wywody autora są treściwe i korzystnie odbijają na tle sprawozdań innych autorów.

Duńskie księgi parafialne sięgają końca w. XVI w Szlezwiku i początku XVII w samej Danii. W l. 1645—1646 ujednolicono prowadzenie ksiąg, a od r. 1763 w Szlezwiku i od r. 1812 w Danii wprowadzono obowiązek duplikatów akt. Indeks generalny ułatwia odszukanie potrzebnych danych.

Norweskie księgi metrykalne zaczynają się na początku w. XVIII, a jednolitość ich prowadzenia datuje się od r. 1812. Po upływie 80 lat akta przechodzą do archiwum państwowego. Indeksu generalnego nie ma.

W Finlandii zachowały się metryki parafii ewangelickich z końca XVII w. Wszystkie akta po upływie 120 lat przechodzą do archiwum państwowego. Od r. 1922 wprowadzono państwowe akta stanu cywilnego dla niewierzących.

W kantonach szwajcarskich istnieje wielka różnorodność prowadzenia akt metrykalnych. Katolickie sięgają okresu potrydenckiego, a protestanckie początków Reformacji. Od r. 1874 starano się wprowadzić jednolitość, ale bez rezultatu.

Angielskie księgi parafialne ciągną się od czasów Henryka VIII. W ciągu w. XVII władze cywilne nadzorowały prowadzenie ksiąg metrykalnych, lecz jednolitość zaczyna się dopiero od r. 1812. Od r. 1836 przesyła się kopie akt do „General Register Office” w Londynie. Indeksu generalnego nie ma.

Najstarsze akta parafialne w Portugalii rozpoczynają się w XIV w. Od r. 1911 akta liczące 100 lat przechodzą do archiwum państwowego.

W Ameryce Łacińskiej wprowadzono kościelne księgi metrykalne po Trydencie, a akta cywilne w XIX w., na wzór Francji napoleońskiej.

Ciekawą siatkę akt parafialnych posiadają różne ziemie Jugosławii. Jednolity sposób sporządzania akt wprowadzono tam dopiero 1 IV 1946.

Archiwiści kościelni zainteresowani sprawą czyszczenia brudnych akt znajdują praktyczne sposoby na to w krótkim a wyczerpującym artykule W. J. Barrowa (s. 117—123) oraz w podanej bibliografii uzupełniającej.

Międzynarodowa bibliografia archiwalna obejmuje wydawnictwa z r. 1957 oraz uzupełnienia do poprzednich lat. Po raz pierwszy uwzględniono prace z dziedziny nauk pomocniczych historii i archiwistyki: paleografię, ekspertyzę pisma, dyplomatykę, sfragistykę, historię papieru i filigranologię. Pozycje polskie zaczerpnięto z *Archeionu*.

*

Archivum (podtytuł jak wyżej). Vol. 9 : 1959. Paris 1961 Presses Universitaires de France 8° ss. VIII, 279.

Treść:

I. Księgi parafialne i stanu cywilnego

- E. Sabbe: *Księgi parafialne i stan ich konserwacji w Belgii* s. 3,
 M. Bordonau y Mas: *Księgi parafialne i stanu cywilnego w Hiszpanii* s. 15,
 J. Levron: *Księgi parafialne i stanu cywilnego we Francji* s. 55,
Księgi urodzin, zgonów i małżeństw w żydowskich gminach europejskich, w Palestynie i w Izraelu. Oprac. R. Blumenthal, Ch. Fraenkel, J. Raba, P. Alsberg s. 101,
 A. F. Bennett: *Działalność mikrofilmowa w Towarzystwie Genealogicznym w Kościele Jezusa Chrystusa Świętych Dnia Ostatniego* s. 121.

II. Bibliografia

Międzynarodowa bibliografia analityczna publikacji dotyczących archiwistyki i archiwów. Część 2. *Publikacje dotyczące zawartości archiwów i problemów archiwistyki poszczególnych krajów*. Oprac. R. H. Bautier, Ch. Kecskeméti s. 125—275.

Aneks: *Międzynarodowy Rocznik Archiwalny*. Dodatek nr 1 ss. 20.

W Belgii kościelne zalecenia prowadzenia akt chrztów, ślubów i pogrzebów stwierdzamy już pod koniec XV w. Dlatego niektóre zachowane metryki datują się sprzed soboru trydenckiego. Większość jednak pochodzi z w. XVII, a w poszczególnych wypadkach z XVIII. Jednolitość sporządzania akt zaprowadzono dopiero 17 VI 1796. Od 24 VI 1955 obowiązuje prawo inspekcji archiwów państwowych nad zachowanymi aktami, co sprzyja ich konserwacji i łatwiejszemu wykorzystaniu naukowemu.

Hiszpańskie akta, zwłaszcza dotyczące chrztów, sięgają w. XV. Większość

jednak pochodzi z okresu potrydenckiego. Prawo cywilne o księgach metrykalnych wydano 17 VI 1870, a zmodyfikowano 8 VI 1957.

Ujęcie francuskie niniejszego zagadnienia opiera się na dziesiątkach prac monograficznych i naprawdę jest wzorem tego rodzaju opracowań (s. 55—100). Pierwsze zapisy zgonów pochodzą z l. 1334—1348, a małżeństw z 1336—1357 (s. 55). Akta chrztów zaczynają się w XV w. Ogromna większość akt pochodzi jednak dopiero z okresu po r. 1539. Ciekawe są metryki protestanckie i żydowskie (s. 74—78) ciągnące się od XV w. Zestawienie akt przechowywanych w archiwach państwowych ułatwia ewentualne poszukiwania naukowe (s. 80—81). Podobnie wykaz bibliograficzny prac specjalnych (s. 84—100).

Europejskie akta żydowskie obrzezanych — Mohel, zaślubionych — Ketuboth i zmarłych — Chewra Kadischa dotyczą raczej bogatszych rodzin i pochodzą z ich archiwów rodzinnych, poczynając od r. 1734 (s. 102). Najwięcej akt zmarłych pochodzi z poznańskiego Krotoszyna (w. XVIII—XIX, s. 103 przyp. 5). Państwowe akta dotyczące żydów datują się przeważnie z okresu napoleońskiego (s. 104 nn.). Akta palestyńskie pochodzenia tureckiego zaczynają się od r. 1884, a brytyjskie istnieją z l. 1918—1948 i znajdują się w Generalnym Archiwum Żydowskim w Jerozolimie. Akta stanu cywilnego Państwa Izrael rozpoczynają się od lutego 1949 r.

Mikrofilmy genealogiczne Mormonów (Świętych Dnia Ostatniego) wynoszą 187925 rolek liczących po 100 stóp (stopa = 30,5 cm) z 17 krajów nie amerykańskich (Polski brak), 54670 rolek z krajów amerykańskich, a współczesnych amerykańskich 242595 rolek (s. 122 n.). Są to cyfry zaiste imponujące.

Międzynarodowa bibliografia archiwalna obejmuje prace z r. 1957 i uzupełnienia z lat poprzednich, a dotyczy 53 krajów świata. Chciałoby się przytoczyć przynajmniej najważniejsze pozycje sąsiadów Polski, lecz brak miejsca na to, a pracownicy naukowcy muszą korzystać z wykazów w dostępnych im czasopismach. W NRF opublikowano 46 prac dotyczących klasztorów i parafii (s. 146—148), w Irlandii 6 (s. 170 n.), w Hiszpanii 5 (s. 176), w USA 2 (s. 186), na Węgrzech 4 (s. 200), w Italii 14 (s. 209 n.), w Holandii 3 (s. 215 n.). Z „poloników” kościelnych zanotowano: o. H. Wyczawski OFM. *Wprowadzenie do studiów w archiwach kościelnych*. Warszawa 1956 ss. 159 i ks. St. Librowski: *Pierwszy kurs archiwalny dla pracowników archiwów kościelnych*. *Archeion*. 27 · 1957 s. 325—333. Wszystkie „polonica” obejmują numery 1701—1762 i 28 pozycji rozsianych wśród innych. Kościelnych pozycji angielskich jest 12 (s. 235), czechosłowackich 2 (s. 245).

Wśród 50 pozycji watykańskich na specjalne wyróżnienie zasługują:

- L. Duchesne: *Le Liber Pontificalis*. Texte, introduction et commentaire. T. 1—3. Paris 1955—1957 4° ss. CCLXII, 534; ss. LXXVIII, 560, 402. T. 1—2 zawierają reedycję pracy Duchesne'a z l. 1886—1892, a tom 3 dodatki i poprawki Duchesne'a, wydane przez Cyryla Vogel'a, oraz bibliografię i tablice.
- H. Hoffmann: *Schlesisches im Vatikanischen Archiv*. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte*. Jg 15 : 1957 s. 264—265.
- A. G. Welykyj: *Kujiv (Kiowia) 1595—1785. Testimonia urata testium consistorialium. Analecta Ordinis S. Basilii Magni*. 2 : 1954/56 s. 500—513.
- S. Leite: *Monumenta Brasiliae*. T. 2: 1553—1558. Roma 1956 8° ss. 88, 518. (*Monumenta historica Societatis Jesu* 80).
- J. Wicki: *Documenta Indica*. T. 4 · 1557—1560. Roma 1956 8° XXVI, 925. (*Monumenta hist. S. J.* 78).

- F Zubillaga: *Monumenta Mexicana*. T. 1:1570—1580. Roma 1956 8° ss. XLII, 632, mapa. (*Monumenta hist. S. J.* 77).
- R. Creytens: *Le „directoire” du Codex Ruthensis conservé aux Archives générales des Frères prêcheurs*. *Archivum Fratrum Praedicatorum*. 26:1956 s. 98—126.
- Th. Kaeppli: *Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia* (c. 1365—71). Tamże. 26 s. 314—319.

*

Archivum (podtytuł jak wyżej). Vol. 10:1960, fasc. 1. *Actes du IV Congrès International des Archives* (Stockholm, 17—20 août 1960). Paris 1962 Presses Universitaires de France 8° ss. VIII, 199.

Treść:

Akta IV Międzynarodowego Kongresu Archiwalnego (Sztokholm 17—20 sierpnia 1960 r.)

1. Otwarcie Kongresu — przemówienia: S. af Geijerstam, ministra Kultury Szwecji, J. F. Finó, reprezentanta Unesco, I. Andersson, dyrektora generalnego archiwów Szwecji, D. Evans, przewodniczącego Międzynarodowej Rady Archiwalnej s. 5.

2. Pierwsza sesja robocza Kongresu — Archiwa państwowe

- E. Sabbe: *Archiwa państwowe* s. 11,
 M. Bordonau: Organizacja archiwów hiszpańskich s. 39,
 A. Szedö: Problemy archiwów węgierskich s. 44,
 D. Duniwey: Uwagi o państwowych archiwach Stanów Zjednoczonych A. P. s. 46,
 G. Nigro: Archiwa państwowe i zasoby archiwów autonomicznych s. 48,
 P. M. Joshi: Archiwa Indii s. 49,
 K. Höhnel: Organizacja archiwów państwowych w NRD s. 50,
 A. Bein: Uwagi o debacie nad archiwami państwowymi s. 52,
 B. Brachmann: Problemy przygotowania zawodowego archiwisty s. 53,
 H. O. Meisner: Uwagi o rozdziale X (kwestionariusza) pt. Klasyfikacja i inwentaryzacja archiwalna s. 55,
 H. Lötzke: Zakres i podział zasobów archiwum s. 56,
 Y. Nurmio: Problem foto-filmo-plytoteki archiwalnej s. 58.

3. Druga sesja robocza Kongresu — Nowa technika, nowe materiały i nowe doświadczenia od r. 1950 w zakresie restauracji dokumentów i pieczęci, konserwacji map i planów oraz fotografii:

- R. H. Bahmer: *Nowe osiągnięcia amerykańskie w zakresie napraw archiwalnych, konserwacji i fotografii* s. 59,
 G. A. Biełow: *Nowa technika, nowe materiały...* s. 72,
 J. Papritz: *Nowe metody techniczne... od r. 1950* s. 81,
 Dodatki do referatów G. A. Biełowa s. 104, J. Papritza s. 105, uwagi W. Kohte'go s. 108,
 T. Mencil: *Międzynarodowa współpraca archiwalna w zakresie nowej techniki* s. 109,
 E. D. Mercer: *Skażenie starko-dioksydowe atmosfery i pochodna kwasota papieru* s. 110,
 G. Ember: *Niektóre zagadnienia filmowania archiwalnego* s. 113,

- N. Gardig: Konserwacja archiwaliów zniszczonych przez atrament i pleśń za pomocą „neutralizacji” s. 115,
 M. Pinzuti: Doświadczenia nad konserwacją kart: glukoza i witaminy s. 118,
 R. W. Church: Zniszczenie i konserwacja archiwaliów nowych s. 119,
 G. Schmid: Laboratoria konserwatorskie i fototechnika w państwowych archiwach NRD s. 121,
 H. Koch: Laboratoria konserwatorskie i metody techniczne w państwowych archiwach NRD s. 123,
 D. B. Wardle: Archiwalia w naprawie s. 125.

4. Trzecia sesja robocza Kongresu — Archiwa oraz współczesne badania ekonomiczne i społeczne:

- M. Marquant: *Archiwa oraz współczesne badania ekonomiczne i społeczne* s. 127,
 Głosy w dyskusji: H. Altman s. 147, R. Marquant s. 148, E. Sabbe s. 149,
 W. S. Jenkins: Mikrofilmy i badania historyczne s. 149,
 I. Soos: Węgierskie archiwalia gospodarcze i Centralne Archiwum Ekonomiczne s. 149,
 A. Bein: Ekonomiczne i społeczne archiwa w Państwie Izrael s. 152,
 G. A. Bielow: Badania ekonomiczne i społeczne w archiwach ZSRR s. 153,
 A. Matilla-Tascón: Archiwa Ministerstwa Finansów w Hiszpanii s. 154,
 W. Kohte (bez tytułu) s. 155,
 H. Gringmuth-Dallmer: Archiwa gospodarcze i przemysłowe w NRD s. 155, Z. Samberger s. 157,
 H. Schlechte: Wartość źródłowa archiwów dla współczesnych dziejów gospodarczych i społecznych w NRD s. 158,
 D. Demarco: Źródła dziejów gospodarczych i społecznych: dokumenty dziejów bankowości i katastru s. 161.

5. Zebranie plenarne i Komisji Międzynarodowej Rady Archiwalnej — *sprawozdanie* s. 165:

Komitet międzynarodowej terminologii archiwalnej — *referat* przewodniczącego Komitetu za r. 1960 s. 167,

Przewodnik po źródłach do dziejów Ameryki Łacińskiej:

- 1) *Referat* Komitetu międzynarodowej techniki Przewodnika s. 169,
- 2) *Sprawozdanie* z zebrania Komisji centralnej Przewodnika s. 176.

Komisja *Archiwum* i wydawnictw archiwalnych — *sprawozdanie* s. 179,

Dodatek 1 — *Sprawozdanie* redaktora naczelnego *Archiwum* dla Zebrania ogólnego s. 182.

Dodatek 2 — Stan wydawnictw archiwalnych za r. 1960 s. 184.

Międzynarodowy Komitet sfragistyki s. 189:

- 1) *Sprawozdanie* sekretariatu Komitetu s. 189,
- 2) Protokół zebrania Komitetu s. 196,
- 3) Głosy Komitetu s. 197.

Varia: III Międzynarodowe spotkanie historyków papieru (maj 1961) s. 199.

Akta IV Międzynarodowego Kongresu Archiwalnego w Sztokholmie zawierają dużo pożytecznych wiadomości. Pierwszy referat zasadniczy E. Sabbego (s. 11—38) jest streszczeniem odpowiedzi na ankietę rozesłaną do wszystkich krajów. Odpowiedziało 25. Na tej podstawie autor omówił organizację archiwów państwowych poszczególnych krajów, samodzielność lub zależność dyrekcji tych archiwów, wkłady

pieniężne (Polska w l. 1950—1959 — z 11 do 24 milionów zł, s. 15), personel, zasoby archiwów (Polska — 120 kmb akt, s. 21. W tym Białystok 10,8 km, Bydgoszcz 9 km, Gdańsk 5 km, Katowice 8,1 km, Kielce 6,2 km, Kraków 6,3 km, Lublin 4,8 km, Łódź 12,3 km, Olsztyn 5 km, Opole 30 km, Poznań 10,6 km, Rzeszów 2,6 km, Szczecin 6,4 km, Warszawa 8,4 km, Wrocław 16 km, Zielona Góra 2,7 km, s. 22 p. 6), sposoby konserwacji archiwaliów, zabezpieczenie dokumentów, zwłaszcza przez mikrofilmowanie, biblioteki archiwalne (archiwa państwowe w Warszawie posiadają 20000 tomów „varsavianów”, jako częściowe uzupełnienie zniszczonych archiwaliów, s. 29), budynki, laboratoria techniczne (Warszawa — 1950: 1800000 zdjęć-negatywów, 4000 odbitek i powiększeń; 1959: 280000 negatywów, 600 odbitek; Poznań: 1959: 400000 negatywów; Gdańsk: 1959: 820000 negatywów; poza archiwami — 1959: 7300000 negatywów, s. 33), klasyfikację i inwentaryzację archiwalną, wreszcie wykorzystanie archiwów (Polska — 1935: 320 osób, 1939: 2054, 1945: 1468, 1950: 2799, 1956: 2733, 1959: 3149, s. 37). Gdybyśmy mieli podobne sprawozdanie z organizacji i działalności polskich archiwów kościelnych, obraz byłby pełny.

W dziale techniki archiwalnej (s. 59—126) zainteresowani znajdują mnóstwo pożytecznych danych, godnych praktycznego zastosowania, zwłaszcza w dziedzinie konserwacji archiwaliów i mikrofilmowania.

Wykorzystanie archiwów do badań gospodarczych i społecznych (s. 127—164) nie jest u nas czymś nowym, ciekawe jest jednak, że tak dzieje się wszędzie. Stwierdził to dr Henryk Altman, naczelny dyrektor archiwów państwowych PRL w swojej wypowiedzi dyskusyjnej (s. 147—148), prostując pewne błędy oraz protestując przeciw używaniu przez niektórych archiwistów wyrażenia „żelazna kurtyna” z okresu „zimnej wojny”, co np. odnośnie archiwów polskich jest jaskrawo krzywdzące, gdyż nawet badacze zagraniczni mają wgląd w nasze archiwalia do r. 1944, a w większości krajów zachodnich tylko do 50 lat wstecz (s. 148). PP. Marquant i Sabbe starali się tamte wyrażenia załagodzić i jakoś wytłumaczyć (s. 148—149). Stanowisko H. Altmana poparł archiwista radziecki G. A. Biełow, powołując się na zasadę powszechnego humanizmu MRA (s. 154).

Prace nad międzynarodową terminologią archiwalną są w pełnym toku, lecz natrafiają na trudności finansowe, zwłaszcza co do pokrycia kosztów podróży, koniecznych dla osobistych kontaktów i dyskusji członków Komitetu redakcyjnego (s. 167—168).

Przewodnik po źródłach do dziejów Ameryki Łacińskiej jest w pełnym przygotowaniu badawczym. M. in. w kwietniu 1960 r. utworzono przy Stolicy Apostolskiej komisję złożoną z pracowników Archiwum Watykańskiego, kongregacji i różnych zakonów. Przeprowadzono badania wstępne w Archiwum Generalnym T. J. i wielu krajach (s. 170). Polska również ma w tym swój udział (s. 176).

Powszechny wykaz czasopism archiwalnych (stan z r. 1960) dostarcza następujących danych. Przede wszystkim istnieją dwa czasopisma międzynarodowe: *Archivum* (wyd. w Paryżu od r. 1951) i *Boletín del Comité de Archivos* (wyd. w Hawanie od r. 1958). W Europie 20 państw posiada 54 czasopisma, wśród których najstarsze jest monachijskie *Archivalische Zeitschrift* (wyd. od r. 1876). Większość z nich zaczęto wydawać dopiero po drugiej wojnie światowej. Kościelne czasopisma archiwalne istnieją tylko w trzech państwach: *Scrinium* (Barcelona od r. 1951), *Archiva, Biblioteki i Muzea Kościelne* (Lublin od r. 1959) i *Archiva Ecclesiae* (Città del Vaticano od r. 1960). Największą ilość czasopism posiada ZSRR, łącznie z biuletynami informacyjnymi różnych republik — 10. Wszystkie założone po ostatniej wojnie. W Azji i Afryce po dwa kraje wydają swoje biuletyny: Chińska Republika

Ludowa (Pekin od r. 1954); Indie (New Delhi od r. 1947) dwa; Angola też dwa (1943, 1949); Unia Południowo-Afrykańska (od r. 1959). Dziewięć krajów obu Ameryk wydaje łącznie 10 czasopism, najstarszy na Kubie (od r. 1902). Australia wydaje dwa periodyki w Sydney Polska stoi na trzecim miejscu co do ilości wydawanych czasopism (1. ZSRR, 2. NRF, s. 184—188).

Wszyscy archiwiści powinni się zainteresować sprawozdaniem i przepisami Międzynarodowego Komitetu Sfragistyki (s. 189—197), zwłaszcza co do granic naprawy zniszczonych pieczęci (s. 191). Zasady są następujące:

1) W żadnym wypadku nie naprawia się wypukłości pieczęci. Nie wolno też ruszać pieczęci, jeżeli jakiś jej fragment trzyma się laku, chyba że istnieje niebezpieczeństwo dalszych ubytków.

2) Jeżeli jest dużo fragmentów trzymających się laku, lub oddzielonych, łączy się kawałki rozgrzanym ostrzem („à la pointe chauffante”).

3) Jeżeli brak części zasadniczej do rekonstrukcji, wolno dodać wosku tego samego koloru, lecz o innym odcieniu.

4) Jeżeli pieczęć lub bulla (pieczęć w metalu) trzyma się jeszcze na pewnych szczątkach jedwabiu lub sznurka, albo gdy koniec pergaminu nie jest jeszcze całkiem zniszczony, wolno połączyć lak, sznurek lub pergamin z pieczęcią lub bullą. Archiwista powinien zanotować datę tego zabiegu.

5) Gdy pieczęć jest całkowicie oddzielona od dokumentu, umieszcza się ją w woreczku przytwierdzonym do tegoż dokumentu (s. 191).

Jednakowoż, mimo znajomości tych zasad, a przy braku wprawy praktycznej, bezpieczniej będzie skontaktować się z pracownią sfragistyczną odpowiedniego archiwum państwowego lub uniwersyteckiego (s. 189).

KS. JAN GIERLIŃSKI

KS. TOMASZ ROBIŃSKI (1717—1786) — założyciel Biblioteki Parafialnej w Kwilczu

Przed ostatnią wojną znajdował się w Archiwum Parafialnym w Kwilczu rękopis noszący tytuł *Inventarium librorum ecclesiae parochialis Kwilcensis*, wykonany w r. 1782 przez najwybitniejszego spośród dawnych plebanów kwileckich, jedyne rezydującego w Kwilczu dziekana lwóweckiego, ks. Tomasza Robińskiego. Księga ta bezpowrotnie zaginęła, podobnie jak wszystkie metrykalne tej parafii z wyjątkiem dwóch, obejmujących l. 1693—1795, przechowywanych obecnie w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu.

Ks. Tomasz Robiński po raz pierwszy wspomniany jest w aktach konsystorskich diecezji poznańskiej w r. 1752, w związku z erekcją altarii kwileckiej. Poprzednio, w r. 1745 kasztelan łądzki Łukasz Kwilecki, na krótko przed śmiercią, mianował go wykonawcą swego testamentu¹. Według pierwszego, niedrukowanego spisu kapłanów diecezji poznańskiej² ks. Tomasz Robiński urodził się w 1717, a świę-

¹ St. Karwowski: Historia rodu Kwileckich. Rps będący do r. 1939 w posiadaniu Dobieństwa hr. Kwileckiego w Kwilczu.

² Series beneficiorum et beneficiarum dioecesis Poznaniensis 1768. (Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu. Dalej oznaczam: AAP).